

ТРАСТ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ

КАТЕРИНА НЕКІТ

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Анотація. *У тезах досліджено спільні риси та відмінності англо-американської конструкції трасту та інституту довірчої власності за цивільним законодавством України.*

Ключові слова: *довірча власність, траст, управитель, бенефіціарій, установник.*

Інститут довірчої власності в країнах англо-американського права має багату історію, унаслідок чого на сьогодні у вказаних країнах сформований чіткий механізм правового регулювання відносин трасту.

Суть трасту в його класичному розумінні зводиться до передачі засновником трасту, який є власником майна (settlor), свого майна іншій особі – довірчому власнику (trustee) для управління на користь вказаної засновником особи чи осіб – бенефіціарів (beneficiary) або для досягнення визначеної засновником трасту спеціальної мети. Таким чином, відносини трасту включають три суб'єкти: засновника, трасті й бенефіціара. Проте учасниками трасту можуть бути і дві особи у тому випадку, коли засновник призначає бенефіціаром самого себе [1, с. 14].

Особливе місце у відносинах трасту займає довірчий власник (трасті). Довірчим власником може бути будь-яка повнолітня, право- та дієздатна особа або корпорація. Трасті виступає в господарському обороті як власник, укладає з третіми особами будь-які угоди та здійснює інші дії з метою використання, управління, а також розпорядження майном трасту, з урахуванням встановлених засновником або передбачених законом обмежень [2, с. 395-396].

Бенефіціар у відносинах трасту має специфічну роль. На ньому фокусується «пасивне» право отримання доходів від майна, переданого у траст. Він також може відчувувати свої права, заповідати їх. Після досягнення повноліття бенефіціарій може вимагати передачі йому майна трасту, якщо таке право закріплене за ним актом про встановлення трасту. У такому разі довірча власність припиняє своє існування [3, с. 13].

Засновник трасту не виконує особливої ролі в схемі трастових відносин, оскільки після передачі права власності на майно, що є об'єктом трасту, довірчому власнику засновник уже не втручається в діяльність останнього.

Особливого значення для відносин трасту набуває мета, заради якої і встановлюється траст. Мета встановлення трасту є ключовим моментом для його існування. Про це свідчить як той факт, що при встановленні трасту необхідно вказати мету, заради якої він встановлюється, так і те, що серед підстав припинення трасту фігурують такі, як досягнення мети, заради якої він створювався, та неможливість досягнення мети трасту чи набуття нею незаконного характеру. Відсутність мети трасту позбавляє значення цю правову конструкцію [3, с. 25].

При аналізі правового регулювання трасту в країнах англо-американського права особливу увагу необхідно звернути на його специфіку, що відрізняє цей інститут від довірчої власності в країнах романо-германської правової сім'ї. У вказаних країнах історично склалося так, що при встановленні трасту виникають фігури двох власників – довірчого власника, який розглядається як «власник за загальним правом», і бенефіціар, що є «власником за правом справедливості». При цьому частина правоможностей, а саме правоможності розпорядження та управління виокремленим майном, належить одній особі (довірчому власнику), а інша частина правоможностей – отримання вигод від експлуатації майна – іншій особі або особам (бенефіціарам).

Специфіка трасту обумовлена історією розвитку англо-американської системи права. Наслідком існування в країнах англо-американського права поділу на загальне право і право справедливості є можливість існування «розщепленої» власності. Якщо в континентальній правовій системі право власності розглядається як абсолютне і неподільне, що поєд-

нує в собі «тріаду» правоможностей (володіння, користування і розпорядження), то в країнах англо-американського права принцип у неподільності правоможностей, що входять до складу права власності, немає [4, с. 34-36].

Наслідком неможливості «розділення» власності в континентальному праві є неможливість «імплантації» у нього трасту в тому стані, у якому він існує в англо-американському праві. Тому в країнах романо-германської правової сім'ї інститут довірчої власності набуває специфічних рис.

Так, при впровадженні трасту в правову систему України український законодавець звернувся до інституту довірчої власності в іншому, «континентальному» її розумінні, коли «розщеплення» власності не відбувається і у відносинах довірчої власності фігурує лише один юридичний власник – довірчий, який використовує передане йому майно з певною метою, після досягнення якої право власності на це майно переходить до первинного (фактичного) власника – засновника.

Для українського цивільного законодавства право довірчої власності (траст) є абсолютно новим явищем. Уперше поняття права довірчої власності з'явилося в українському цивільному законодавстві після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 19 червня 2003 року, який доповнив ЦК України положеннями про довірчу власність. Проте, незважаючи на закріплення у ч. 2 ст. 316 ЦК України права довірчої власності як «особливого виду права власності», чіткого легального поняття цієї правової конструкції в Україні не існує.

Спочатку цивільним законодавством України було закріплено поняття права довірчої власності на іпотечні активи. У ч. 1 ст. 26 Закону України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19 червня 2003 року довірча власність визначалась як особлива форма договірних майнових відносин, яка регулює розпорядження платежами за іпотечними активами, переданими установником у володіння, користування і розпорядження управителю. Проте згодом це положення було скасоване Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 15 грудня 2005 року.

Таким чином, легального визначення довірчої власності в українському законодавстві на сьогодні немає. У доктрині

право довірчої власності визначається як належне довірчому власнику право власності на визначене майно, обтяжене обов'язком його здійснення з метою і з обмеженнями, встановленими договором управління майном чи законом [5, с. 57].

Сутність відносин довірчої власності зводиться до того, що установник довірчої власності (як правило, власник майна) передає довірчому власникові на певний термін майно, наділяючи останнього відповідними правоможностями з володіння, користування й розпорядження вказаним майном, а довірчий власник, зі свого боку, зобов'язується за плату здійснювати від свого імені ефективно управління цим майном в інтересах установника або вказаної ним особи (вигодонабувача) (ст. 1029 ЦК України).

При встановленні довірчої власності майно установника не відчужується, лише передається довірчому власникові з певною метою, а саме – для використання його на користь установника або вказаного ним вигодонабувача, але не на користь самого довірчого власника. Тобто ніякої вигоди від переданого майна довірчий власник не отримує, набуваючи лише права на винагороду за належне виконання своїх обов'язків. Водночас довірчий власник виступає в господарському обороті як власник, укладаючи з третіми особами будь-які правочини і здійснюючи інші акти з використання майна та управління ним, а також із розпорядження цим майном із урахуванням встановлених установником або законом обмежень.

Вказане, на думку науковців, дає підстави вважати довірчу власність речовим правом, що виникає у довірчого власника на визначене майно в результаті покладання на нього зобов'язань добросовісного управління майном довірителя для досягнення певної мети на користь самого довірителя або вказаної установником довірчої власності особи (вигодонабувача) [5, с. 57].

Характерною рисою права довірчої власності як особливого виду права власності є те, що довірчий власник здійснює належні йому правоможності на свій розсуд, але з урахуванням встановлених власником обмежень і лише на користь самого власника або вказаної ним особи, але не в своїх інтересах.

Водночас у відносинах з третіми особами довірчий власник виступає як власник довіреного майна, тобто володіє правом вимагати усунення втручання всіх третіх осіб у сферу його господарського панування, а у разі порушення цих прав може використовувати речово-правові засоби їх захисту і пред'являти речово-правові позови про витребування майна з чужого незаконного володіння та про усунення перешкод у його використанні. Складається ситуація, за якої у довірчого власника виникає певне зобов'язання щодо установника довірчої власності. Основним обов'язком довірчого власника є управління майном у точній відповідності до положень договору та вказівок установника. При здійсненні своїх обов'язків довірчий власник повинен проявляти необхідну дбайливість. Довірчий власник також має виконувати свій основний обов'язок передачу бенефіціару всіх доходів, отриманих від довірчої власності.

На сьогодні навколо довірчої власності розгортаються жваві дискусії. Питання щодо доцільності існування у континентальній правовій системі довірчої власності є гостро дискусійним, оскільки часто висловлюються думки, що при встановленні довірчої власності право власності «розщеплюється», що є неможливим для країн континентального права. Проте українська модель довірчої власності тим і відрізняється від класичного англо-американського трасту, що в цьому випадку не виникає «розщепленої власності». При передачі майна довірчому власнику в останнього виникає й особливе право на нього – право довірчої власності. При цьому довірчий власник є єдиним суб'єктом речового права на передане майно, установнику довірчої власності й вигодонабувачеві належать лише зобов'язальні права. Інтереси установника забезпечуються за допомогою обтяження майна, переданого в довірчу власність, низкою обмежень і цільовим призначенням [6, с. 18].

Отже, спільним для країн англо-американського права і для України є мета встановлення трасту – управління майном в інтересах визначеної особи – та сфери його застосування. Але реалізація цієї ідеї має свої відмінності в країнах англо-американського та континентального права, що є наслідком специфіки кожної правової системи.

Список використаних джерел

1. Ієвіня О. А. Траст (довірча власність) в англо-американському праві / О. А. Ієвіня // Нотаріат для вас. – 2008. – № 12. – С. 12–17.
2. Гражданское и торговое право капиталистических государств / Под ред. Е. А. Васильева. – М. : Международные отношения, 1993. – 376 с.
3. Харченко Г. Г. Довірча власність у діяльності трастових компаній та довірчих товариств : моногр. / Г. Г. Харченко. – Одеса : Астропринт, 2006. – 168 с.
4. Жданов А. А. Возникновение и эволюция доверительной собственности в Общем праве / А. А. Жданов // История права и государства. – 2001. – № 7. – С. 189–198.
5. Майданик Р. А. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття) // Українське комерційне право. – 2004. – № 5. – С. 57–61.
6. Майданик Р. А. Природа довірчої власності як особливого об'єкта цивільних прав за законодавством України / Р. А. Майданик // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 8 (46). – С. 16–23.

Kateryna Nekit

TRUST IN UKRAINE AND COUNTRIES OF ENGLISH-AMERICAN LEGAL SYSTEM: PROBLEMS OF ADAPTATION

Summary. *This handout is devoted to investigation of common and different features of the anglo-american construction of trust and the fiduciary ownership according to Civil law of Ukraine.*

Keywords: *fiduciary ownership, trust, trustee, beneficiary, settlor.*